

3. Іларіон Митр. На службі Богу й народу // Ювілейна книга на пошану Митрополита Іларіона. – Вінніпег, 1958 – 318 с.
4. Ляхоцький В. Просвітитель: Видавничо-редакційна діяльність Івана Огієнка (митрополита Іларіона). – К.: Видавництво імені Олени Теліги. 2000. – 528 с.
5. Тіменик З. Іван Огієнко (Митрополит Іларіон): Життєписно-бібліографічний нарис. – Л.: НТШ у Львові, 1997. – 227 с.
6. Тіменик З. Історіософія православної автокефальності у творчій спадщині Івана Огієнка (митрополита Іларіона): Автореф. ... канд. філософ. наук: 09.00.11 / Ін-т філософ. НАН України. – К., 1997. – 20 с.
7. Тюрменко І. Державницька діяльність Івана Огієнка (митрополита Іларіона): Монографія / Передмова Н.І.Миронець. – К., 1998. – 282 с.
8. ЦДАВО України, ф. 1072, оп. 2, спр. 91.
- 9 ЦДАВО України, ф. 1429, оп. 2, спр. 39, арк. 65.
10. Іларіон Митр. Біблійні студії. Богословсько-історичні нариси з духовної культури України. – Вінніпег: Вид-во “Наша культура”, 1963. – 287с.

*Файда О.
Львівський національний університет
імені Івана Франка*

СПАДЩИНА КИЇВСЬКОЇ ДУХОВНОЇ АКАДЕМІЇ: СПРОБИ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРИОГРАФІЇ

В історії вищої школи та науки на Україні Київській Духовній Академії, як провідному закладу вищої духовної освіти ХІХ-початку ХХ ст., волею обставин довгий час судилося перебувати поза належною увагою науковців. В історичній літературі неодноразово робились поклики на праці викладачів КДА, однак історію закладу часто висвітлювали до 1817 р., обмежуючись лише добою Києво-Могилянської академії. Роль та місце ж новопосталого духовного навчального закладу в історії освіти на Україні з відомих причин майже цілком ігнорувалась. Лише наприкінці ХХ ст. ця тема отримала нове життя.

1988 року у журналі “Український історик” приуроченому ювілею 1000-ліття хрещення України-Русі вийшла в світ стаття Аркадія Жуковського про роль Київської духовної Академії та її наукового періодичного органу в українській культурі та богослів’ї [1]. Це загальне, оглядове дослідження стало провісником

поновлення інтересу, а радше знаменувало початок формування студій над історією КДА в сучасній українській історичній науці.

Аркадій Жуковський, аналізуючи розвиток попередньої української історіографії, був змушений констатувати, що у її доробку “дуже мало джерел і розвідок про Київську Духовну Академію, назагал все зводилося до загальників, до гльобальної негативної оцінки періоду [існування КДА-О.Ф.]... і заразом до його викреслення з історії Української Церкви” [2]. До такого ставлення спонукав усталений негативний стереотип КДА в українському середовищі, до чого спричинилась, наприклад, і українська література (через твори А. Свидницького та І. Нечуя-Левицького). Серед головних закидів, які стосувались КДА, виділялись перш за все звинувачення у заснуванні цього закладу “на руїнах” Києво-Могилянської Академії та русифікаторському характері та цілях його діяльності [3]. Причина криється ще й в надмірній критичності істориків-емігрантів, що вийшли з епохи революції і суспільних потрясінь і не завжди могли давати безсторонню оцінку подіям та явищам тодішньої української історії.

Одразу ж потому як академія перестала існувати в “українській opinio” згадки про неї обмежувались переважно несхвальними відгуками. Характерними ілюстраціями негатиї в українській еміграційній історіографії від 20-х років ХХ ст. можуть слугувати висловлювання Дмитра Дорошенка, який вважав, що “Київська Академія, колишне огнище української просвіти і письменства, була твердинею російської націоналістичної реакції й україножерства” [4]. Подібні думки висловлювали Наталія Полонська-Василенко, Василь Біднов, Олександр Лотоцький та Ісидор Патрило [5]. Аркадій Жуковський логічно підсумовує: “Саме таке наставлення до Київської Духовної Академії української інтелігенції... і була причина того, що про столітню спеціалізовану навчальну вищу установу немає в українській історіографії ні одної студії, навіть короткої розвідки, в якій *sine ira et studio* була б представлена об’єктивно вартість і роля КДА в загальноосвітньому, але насамперед фаховому богословському пляні” [6].

Першою альтернативою нівелюючому підходу стала позиція Івана Власовського, висловлена ним у “Нарисі історії української православної церкви” (1957) [7]. Він відкидав звинувачення Д. Дорошенка стосовно “націоналістичної реакції та україножерства” КДА, аргументуючи реакцію та поширення антиукраїнських настроїв в академії на початку ХХ ст. результатом звільнення після “чистки” у 1908 р. з академії ліберально налаштованих професорів – таким

чином твердження Д. Дорошенка не може характеризувати академію “за всі попередні сто років” [8].

Історіографічною основою до дослідження питань пов’язаних з історією закладу довгий час залишалися роботи професорів самого закладу – Миколи Петрова, прот. Федора Титова, Степана Голубєва та ін. Сформоване ними історіографічне підґрунтя чекало продовження розробок в даному напрямі, врешті-решт сам хід історичної науки та потреби часу вимагають нових робіт з цієї тематики.

Чи не першими на черзі мали б бути дослідження які б подавали загальну історію цього вищого духовного навчального закладу, його місце та роль в історії української науки та освіти, значення в історії України. Піонером у цьому питанні став той же Аркадій Жуковський, який у згаданій праці, переважно на основі публікованих матеріалів (архівні джерела, очевидно, із зрозумілих причин були недоступні), подав штрихи до історії академії, вказав на роль у житті закладу її ректорів та київських митрополитів, охарактеризував систему навчання, зокрема, дав огляд дисциплін, що викладались.

В Україні першу за часом спробу “комплексно висвітлити історію єдиного в Україні вищого духовного навчального закладу, його організаційні та навчально-виховні принципи, розкрити роль викладачів і вихованців академії у культурно-релігійному житті, розвитку богословської науки й освіти, підготовці кадрів вищої церковної ієрархії” [9] здійснено в публікаціях Н. Шипа [10]. Його ж перу належить стаття про КДА в часи її славетного покровителя митрополита Євгенія Болховітінова [11].

Історія славетного навчального закладу поволі знаходить належне місце і в узагальнюючих роботах з історії української церкви. Так у третьому томі колективної синтетичної праці “Історія релігії в Україні” (1999) автори відзначають місце та роль КДА в контексті системи духовної освіти та науки на українських землях [12].

Невідомі та малодосліджені сторінки історії академії в останні роки її існування розкриваються у трьохтомній роботі Василя Уляновського [13] та Богдана Андрусишина [14], присвяченій історії Церкви на Україні в епоху Української революції 1917-1920 рр. Як зазначено в передмові, “автори поставили собі за мету через послідовно проведений принцип позитивізму максимально точно відтворити перебіг подій, програми та ідейну спрямованість різних течій, тощо...” [15]. У цьому руслі відображено відносини академічної корпорації та

окремих її членів з державними установами що опікувались релігійними справами, участь в різного роду церковних соборах, освітніх комісіях, комітетах та проектах і багато іншого. Такий підхід дозволив авторам адекватно відобразити роль і місце академії в подіях того часу. На підставі аналізованих фактів, автори, приміром, прийшли до висновку, що в ті роки академія, яка спочатку не підтримала українського руху, з часом “стала центром боротьби за реорганізацію церковного життя, зокрема освіти, силою, що протистояла консервативній течії [в українській церкві – О.Ф.]” [16]. Василь Ульяновський навіть зробив припущення, що справжнє, конструктивне оновлення церковного життя в Україні цілком могло відбутися у стінах КДА.

Докладніший “Нарис з історії Київської духовної академії (1819-1920 рр.)” сучасного українського дослідника Костянтина Крайнього, а по-суті розширений варіант статті у журналі “Людина і світ” [17], подано у виданій ним монографії “Історики Києво-Печерської Лаври ХІХ – початку ХХ століть” [18]. Робота побудована в доволі ефективному, при дослідженні сторінок з історії академії, біографічному жанрі – автором зібрано та аналізовано маловідомі матеріали про життя і творчість, списки наукових праць п’ятох вчених, умовно об’єднаних як дослідників історії Києво-Печерської Лаври. Історія академії логічно доповнює життєписи – четверо з вчених (Петро Лашкарьов, Степан Голубєв, прот. Федір Титов і Микола Петров) були професорами закладу, а протоієрей Києво-Софійського собору Петро Лебединцев – вихованець та почесний член академії. Концентрація уваги на конкретній постаті з кола академічної корпорації притаманна і роботі про наукову спадщину чи не найвідомішого з професорів КДА, дійсного члена Академії наук України Миколи Петрова [19]. Особливість цієї роботи, автори якої В. Микитась та Н. Микитась полягає в аналізі творчості науковця як історика української літератури. Ряд стислих, але надзвичайно змістовних біограм членів професорської корпорації подано також в роботах В. Ульяновського та Б. Андрусишина та в публікаціях інших дослідників.

Примітно, що нарис з історії академії К. Крайній розпочав з критичного зауваження про один із стійких стереотипів, що його сформувала попередня, в першу чергу радянська, історіографія. Згідно з поширеною в історичній літературі думкою, традиції закритої у 1817 р. Могилянської академії були перенесені виключно до світських учбових закладів і, чи не в першу чергу, до Київського університету. Як наслідок “дослідники досить скептично ставляться до ролі Київської духовної академії... в розвитку нашої науки та культури” [20]. Аналіз

величезної наукової спадщини КДА в сучасних дослідженнях, і, зокрема, праця К. Крайнього спростовують такі твердження.

Про співвідношення та зв'язок між КМА та КДА, було сказано у згаданій праці І. Власовського. В концентрованому вигляді його думка зводилась до того, що КДА “*родовід свій вела від 1615 р [курсив наш – О.Ф.]*” і “ця традиція, а рівно і ж місце осідку її в Києві... морально зобов'язували Київську Духовну Академію до наукових студій над церковною історією цього краю і його українського народу, над історією зокрема самої Академії та тої культурної ролі, яку мала впродовж двох століть... Київська Духовна Академія була увесь час свідомо цього свого завдання...” [21]. Вже наприкінці 60-х рр. минулого століття в статті Олександра Оглоблина [22] була висловлена солідарна з думкою Власовського позиція. Дослідник, оглядаючи українську церковну історіографію цілком логічно виділив у процесі її розвитку три умовні доби. Перша, “донаукова”, у формі української церковно-історичної думки тривала від XI до кінця XVIII століття і на зміну їй прийшла епоха власне наукової розробки історії української церкви. Вчений чітко та лаконічно означив особливу роль духовної академії в цьому процесі: “Головним осередком церковно-історичних студій стає Київська Духовна Академія, *спадкоємець [курсив наш – О.Ф.] старої Києво-Могилянської Академії*” [23]. Далі Оглоблин ствердив, що в другій половині XIX – на початку XX ст. відбулося оформлення Київської церковно-історичної школи, осередком якої була згадана академія (лише почасти Київський університет) і навколо якої гуртувались і позаакадемічні київські історики. У статті також зауважено характерну рису школи: переважання монографічних досліджень певних періодів історії української церкви (найчастіше XVI-XVIII ст.), її головних центрів та постатей найяскравіших церковних діячів. Також О.Оглоблин стверджував, що джерельні праці істориків Церкви, професорів Академії, “створили міцні підвалини для дальшого розвитку української церковної науки” [24].

Підтвердженням багатого потенціалу Київської церковно-історичної школи у вивченні української історії є робота молодшої київської дослідниці Світлани Гузенко (2000). Об'єктом дисертаційної роботи вона обрала публікації часопису “Труды Киевской Духовной Академии” з проблем історії давньоруської церкви. Авторці вдалось довести цінність публікацій часопису “щодо можливостей їх використання у сучасних історико-релігієзнавчих студіях, особливо у галузі дослідження проблематики історії Православ'я давньоруського періоду” [25]. На величезну роль в науковому житті періодичного видання академії вказував ще

А. Жуковський, який вважав, що “Труды КДА” – “цінне джерело до історії української церкви, до студій релігійних течій і богословської думки на Україні” [26]. С. Гузенко вперше у вітчизняній історичній науці ґрунтовно дослідила часопис як важливе богословсько-історичне джерело. У розробці своїх конкретних дисертаційних завдань авторка висунула ряд нових теоретичних положень. Вона з’ясувала, що серед актуальних проблем історії давньоруської Церкви на сторінках “Трудов КДА” детально розроблені питання церковно-політичної історії Київської Русі, процесу утвердження християнства на наших землях, хрещення Русі, устрою давньоруської церкви, історії київських православних старожитностей та формування сакрального середовища стародавнього Києва. Цінність більшості публікацій у широкому залученні джерел, формулюванні нових концептуальних підходів, збагаченні вітчизняної науки оригінальними теоретичними положеннями. Авторка прийшла до висновків: “Публікації часопису з проблематики давньоруського православ’я є невід’ємною складовою української медієвістики, автори яких долучилися до створення міцних підвалин національної історичної науки” [27]. Окремі проблеми дослідження було висвітлено також в ряді публікацій авторки [28].

Висвітлення досягнень церковно-історичної школи КДА в період з 1880 до 1917 рр. у царині західноєвропейської медієвістики, візантиністики й історії слов’янських народів у середньовіччі здійснено у дисертаційній роботі Сергія Лимана (1994) [29]. Роботи істориків академії аналізовано в розділі присвяченому питанням історії середньовічної церкви та культури. У руслі проблемного підходу С. Лиман дав оцінку роботам з історії західної церкви В.Ф. Ястребова, О.І. Булгакова, дослідженням історії середньовічної гомілетики В.Ф. Певницького, візантиністичним студіям П.О. Терновського, К.Д. Попова, М.С. Гроссу а також роботам І.Г. Малишевського з історії слов’янських першовчителів св. Кирила та Мефодія [30]. Дисертант не обмежився суто науковим доробком вчених – для повноти розуміння історії розвитку медієвістики на Україні охарактеризовано її місце у навчальному процесі, зокрема, згадано кафедри КДА у рамках яких вивчалась історія середніх віків, означено її обсяг та рівень викладання у рамках певних курсів.

Якщо Сергій Лиман був змушений обмежуватись у вивченні студій над історією середніх віків у КДА аналізом робіт вчених та навчального процесу, то куди ширше поле діяльності у С. Копилова, автора статті “Слов’янознавство в Київській Духовній Академії (1819-1920 рр.)” [31]. Як пише дослідник, “зроблено спробу розпочати

вивчення історії слов'янознавства в КДА..., на основі опублікованих і архівних матеріалів простежити становлення і розвиток наукового інтересу до південних і західних слов'ян серед професорів і вихованців навчального закладу, визначити їх науковий вклад у вітчизняне слов'янознавство” [32]. Однак робота охоплює значно більший матеріал, аніж суто наукове зацікавлення, – йдеться не лише про слов'янознавство, а, ширше, про “слов'янську тему”, – науковий інтерес був тісно пов'язаний із зростанням інтересу суспільного до слов'янського питання в ті часи. С. Копилов відзначає підвищену увагу професорів та студентів КДА до зарубіжного слов'янства ще з 20-30-х рр. ХІХ ст. В контексті історії академії вчений зробив огляд не лише досліджень учених академії (І. Малишевського, В. Певницького, М. Петрова та багатьох ін.) чи місця слов'янознавства у навчальному процесі, але й згадав про контакти зі славістами членів академічної корпорації, їх участь у слов'янофільських товариствах, публіцистичну діяльність на слов'янську тематику, знайомить нас з долею студентів, вихідців зі слов'янського світу тощо.

В Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені Володимира Вернадського знаходиться збірка кандидатських дисертацій студентів-випусників КДА. Не одна з цих робіт є серйозним науковим дослідженням, деякі з них друкувались після захисту у вигляді окремих видань, або ж у “ТКДА”, що безсумнівно вказує на їх наукову вартість. Здається, першим з українських вчених на її цінність вказав Василь Ульяновський, зазначивши, що колекція потребує “серйозного опрацювання” [33]. До речі, вчений використовував матеріал неопублікованих дисертацій у своїй роботі. Інші приклади дослідження та застосування матеріалів дисертаційного фонду бачимо в роботах Ігора Скочиляса, О. Крижанівської та Бориса Гудзяка. Перший у статті “Неопублікована праця з історії уніатської церкви на Правобережній Україні у ХVІІІ ст.” [34] проаналізував кандидатську дисертація студента КДА Петра Левицького, присвячену вивченню візитацій уніатської церкви ХVІІІ ст. як церковно-історичного джерела. Матеріали роботи ієромонаха Павла Вільховського використані у перших двох розділах монографії Бориса Гудзяка “Криза і реформа: Київська митрополія, Царгородський патріархат і генеза Берестейської унії” (2000, переклад роботи 1998 з англійської) [35]. Публікація О. Крижанівської знайомить з дослідженням історії масонства в дисертаційних працях [36]. Аналіз кількох робіт з цієї тематики дозволив авторці твердити про переважне зацікавлення студентів академії релігійно-етичними аспектами російського та українського руху “вільних мулярів”, намаганням з'ясувати причини поширення його в Росії.

Ще одна цікава та малодосліджена сторінка з історії наукового кола академії – функціонування Церковно-історичного та археологічного товариства при КДА. Товариство провадило активну науково-дослідну роботу з питань церковного пам'яткознавства, а на початку 1900-х рр. про збірки церковно-археологічного музею товариства згадувалось як про найбагатші в імперії [37] і т.п.. У 1995 р. в журналі “Київська старовина” у світ вийшла стисла, але доволі інформативна стаття Сергія Заремби [38]. В ній він розкрив основні моменти діяльності товариства, охарактеризував найвизначніших його членів, проаналізував способи формування колекцій музею і на довершення навів повний текст документу із Державного архіву Київської області – лист голови Київського губкому охорони пам'яток мистецтва і старовини, де зазначено про вилучення церковних цінностей з музею церковних старожитностей. Втішає, що роботою С. Заремби студії над історією товариства не обмежуються – ще перед тим, у статті Л.В. Шаріпової [39], що побачила світ у 1993 р. прослідковано перетрубації долі рукописного зібрання Церковно-археологічного музею, яке в кінцевому результаті опинилося у фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені Володимира Вернадського.

На завершення зауважмо, що інтерес до КДА має місце не лише в середовищі істориків. Так, постать Памфіла Юркевича природньо цікавить вчених-філософів. Помічені нами і провісники зацікавлення в духовних сферах – для прикладу вкажемо на деякі публікації досліджень, мемуарів та перевидання статей в журналах “Православний вісник” (УПЦ КП) [40], “Синопис” (УПЦ МП) [41]. Розпочала видання новостворених “Трудів КДА” Київська Духовна Академія Української Православної Церкви (МП); ректор Київської Духовної Академії і Семінарії Української Православної Церкви (КП) єпископ Димитрій (Рудюк) теж докладає зусиль щоб з'явилися на світ поновлені “Труди” і в цьому закладі вищої духовної освіти.

Оцінка спадщини Київської Духовної Академії за вісімдесят років по її закритті пережила еволюцію від переважно негативних інтонацій до розуміння тої величезної ролі в українській освіті, науці та культурі загалом, що її відігравав цей заклад протягом XIX-початку XX ст. Перед тут вела повоєнна еміграційна історіографія – вона перейняла тезу, висловлену ще професорами КДА, про наступництво традицій Києво-Могилянської академії у академії духовній, що прийшла їй на зміну. Діаспорні вчені й сучасні українські дослідники сходяться на існуванні в академії потужної церковно-історичної школи, яка започаткувала

власне наукові студії над історією української Церкви, стала скарбницею вітчизняної церковної історіографії.

Сучасна українська історіографія подолала позицію ігнорування КДА в працях істориків радянської доби, позицію зрештою вимушену, спричинену непопулярністю церковної тематики й усього пов'язаного з нею. На відміну від діаспорних сучасні вітчизняні дослідники мають змогу повноцінно оперувати джерельним матеріалом до історії спадщини КДА. Можемо ствердно констатувати – перші кроки в цьому питанні вже здійснено. Аналіз вже існуючих робіт дає змогу окреслити перспективи подальших досліджень у цьому напрямку.

Поле для діяльності вчених надзвичайно велике. Наприклад, на часі було б видання загальних, довідкових робіт з історії академії у формі, наприклад енциклопедії на зразок довідкового видання відновленої Києво-Могилянської академії про її викладачів та студентів, оскільки досліджено життєвий шлях та науковий доробок лишень найвідоміших з професорсько-викладацького складу КДА. Якщо історія академії до початку ХХ ст. в тій чи іншій мірі висвітлена, то, як пише Василь Уляновський: “Історія КДА у ХХ ст. ще має бути написана”. Конче потрібне й подальше дослідження багатющої наукової спадщини КДА у галузі історії української церкви – сучасними істориками досліджено лише верхівку айсбергу; як показали пошуки автора цієї статті вельми перспективним видається, наприклад, дослідження візантиністики у КДА – виявляється, тема досить активно розроблялась в академії, зокрема в контексті церковно-археологічних та богословсько-історичних досліджень.

Цей список можна продовжувати. Висновок – подібні студії дозволять адекватно оцінити доробок київської церковно-історичної школи в українській церковній історіографії і тим самим створити належне підґрунтя для майбутніх дослідників.

Література

1. Жуковський А. Вклад Київської Духовної Академії і її “Трудів” на культурному і богословському відтинках // Український історик. Нью-Йорк–Торонто–Мюнхен, 1988. Рік. 25. Числа 1-4 (97-100). – С. 84-91; 1989. Рік 26. Число 101. –

С.50-64.

2. Там само. Рік. 25. Числа 1-4 (97-100). – 84 с.

3. Порівн. напр. тезу А. Жуковського про існування КДА “в добі посиленої російської реакції”: Жуковський А. Вклад Київської... Рік. 25. Числа 1-4 (97-100). – 86 с.
4. Дорошенко Д. Огляд української історіографії. Прага, 1923. – 208 с.
5. Жуковський А. Вклад Київської... Рік. 25. Числа 1-4 (97-100). С. 84-85.
6. Там само. – 85 с.
7. Власовський І. Нарис історії Української Православної Церкви. Т. III: XVIII-XX ст. – Нью-Йорк–Бавнд Брук, 1957.
8. Там само. – 305 с.
9. Шип Н.А. З історії Київської духовної академії // Український історичний журнал. – 1996. – № 3. – 92 с.
10. Шип Н.А. З історії Київської духовної академії // Український історичний журнал. – 1996. – № 3. – С.91-105; його ж. Київська духовна академія – центр вищої духовної освіти Наддніпрянської України (XIX – початок XX ст.) // Український історичний журнал. – 1999. – № 2. – С. 63-76.
11. Шип Н.А. Киевская духовная академия во времена митрополита Евгения // Київський Болховітінівський збірник. – К., 1993. – С. 104-106.
12. Історія релігії в Україні: У 10-ти тт. Т. 3: Православ'я в Україні / За ред. А. Колодного, В. Климова. – Київ, 1999. – С. 271-292.
13. Ульяновський В. Церква в Українській Державі 1917-1920 рр. (доба Української Центральної Ради). – Київ, 1997; його ж. Церква в Українській Державі 1917-1920 рр. (доба Гетьманату Павла Скоропадського). – Київ, 1997.
14. Андрусишин Б. Церква в Українській Державі 1917-1920 рр. (доба Директорії УНР). – Київ, 1997.
15. Ульяновський В. Церква в Українській Державі 1917-1920 рр. (доба Української Центральної Ради). – 7 с.
16. Там само. С. 128.
17. Крайній К. “На одній лінії з останніми успіхами науки...” (Нарис з історії Київської духовної академії) // Людина і світ. – 1998. – № 3. – С. 43-47.
18. Крайній К. Історики Києво-Печерської Лаври XIX-початку XX століть. – К., 2000.
19. Микитась В.Л., Микитась Н.Д. Академік Микола Іванович Петров: бібліографія. – К., 1994.
20. Крайній К. Історики Києво-Печерської... – 14 с.

21. Власовський І. Нарис історії... – С. 303-304.
22. Оглоблин О.П. Українська церковна історіографія // Український історик. – 1969. – № 4 (24). – С. 12-29.
23. Там само. – 15 с.
24. Там само. – 16 с.
25. Гузенко С.М. Висвітлення проблем історії церкви України-Русі (Православ'я давньоруського періоду) на сторінках журналу “Труды Киевской Духовной Академии”: Автореф. дис. ... канд. іст. наук / Ін-тут філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України. – К., 2000.
26. Жуковський А. Вклад Київської... Рік 26. Число 101. – 61 с.
27. Гузенко С.М. Висвітлення проблем... – 5 с.
28. Див. наприклад: Гузенко С. І.Г. Малишевський про проблеми хрещення Русі у своїх публікаціях до часопису “Труды Киевской Духовной Академии” // Українське релігієзнавство. 2000. № 16. С. 49-57; її ж. Історія патрональних храмів стародавнього Києва на сторінках журналу “Труды Киевской Духовной Академии”: висвітлення і контекст сьогоденних досліджень // Українське релігієзнавство. – 2000. – № 15. – С. 50-59.
29. Лиман С.І. Медієвістика в Україні в кінці ХІХ – початку ХХ ст. (1880-1917 рр.): Дис.... канд. іст. наук (07.00.03) / Харківський університет. – Харків, 1994.
30. Там само. – С. 169-199.
31. Копилов С.А. Слов'янознавство в Київській духовній академії (1819-1920 рр.) // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету: історичні науки. – Кам'янець-Подільський, 1997. – Т. 1(3). – С.75-95.
32. Там само. – С. 91-92.
33. Ульяновський В.І. Історія церкви та релігійної думки в Україні: Навчальний посібник: У 3-х кн. Кн. 1: Середина ХV – кінець ХVІ століття. – Київ, 1994. – 18 с.
34. Сkochиляс І. Неопублікована праця з історії уніатської церкви на Правобережній Україні у ХVІІІ ст. // Матеріали засідань Історичної та Археографічної комісії НТШ в Україні. Вип. 2: 1995-1997 рр. – Львів, 1999. – С. 343-360.
35. Гудзяк Б. Криза і реформа: Київська митрополія, Царгородський патріархат і генеза Берестейської унії. – Львів, 2000.

36. Крижанівська О.О. Історія масонства в дисертаційних працях слухачів Київської духовної академії // Український історичний журнал. – 1997. – № 1. – С. 87-93.

37. История православной церкви в XIX веке. Том второй: История славянских церквей в XIX веке. / Издание А.П. Лопухина. – Москва, 1998. – 698 с.

38. Заремба С. Церковно-історичне та археологічне товариство в Києві // Київська старовина. – 1995. – № 1. – С. 82-89.

39. Шаріпова Л.В. З історії рукописного зібрання Церковно-археологічного музею при Київській духовній академії // Рукописна та книжкова спадщина України. Археографічні дослідження унікальних архівних та бібліотечних фондів. Вип. 1.: Інститут української археографії, АН України. – Київ, 1993. – С. 123-133.

40. Шопулко В. Розвиток богословської науки у Київській Духовній Академії в найбільш яскравих її представниках // Православний вісник (УПЦ КП). – 1999. – № 7-8. – С. 29-33; Кульчинський Ф., прот. Київська Духовна Академія в 1911-15 рр. // Православний вісник (УПЦ КП). – 2000. – № 5-6. – С. 74-78.

41. Епифанович С.Л. Личность Максима Исповедника, его жизненный и литературный стиль // Синопис. Богослів'я, філософія, культурологія. Квартальник. – Київ, 2001. Число 4-5. – С. 33-51.

*Чернега П.М.
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова*

РОЛЬ ПРОФСПІЛОК УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ОХОРОНИ ПРАЦІ І ТЕХНІКИ БЕЗПЕКИ НА ВИРОБНИЦТВІ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

В період становлення сталінського режиму, командно-адміністративної системи управління народним господарством наростали темпи одержавлення профспілок. В червні 1933 р ліквідували Наркомат праці СРСР, а його функції передали ВЦРПС. Профспілки наділили правом державного контролю за виконанням радянського трудового законодавства.

В центральних, республіканських спілках і їх місцевих органах були створені інспекції праці, які здійснювали контроль за дотриманням господарськими органами трудового законодавства, а у випадках його невиконання накладали на них штрафи. Центральні комітети профспілок отримали, спільно з відповідними органами право встановлювати і розробляти правила, норми і інструкції техніки безпеки.